

Poznań, dnia 31 października 2019 r.

Opinia dotycząca projektów rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wzoru pouczeń o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, pokrzywdzonego oraz świadka w postępowaniu karnym (A 396, A 397, A 398)

Wprowadzenie

Opiniowane projekty rozporządzeń wprowadzają nowe brzmienie pouczeń przeznaczonych dla podejrzanego, pokrzywdzonego oraz świadka wręczanych im na podstawie art. 300 k.p.k. Zgodnie z treścią tego przepisu przed pierwszym przesłuchaniem należy wskazać osoby pouczyć o przysługujących im prawa i nałożonych obowiązkach. Odbiór takiego pouczenia osoby te potwierdzają przez podpisanie jednego egzemplarza, który następnie załączany jest do akt postępowania. Drugi egzemplarz jest im wręczany do zapoznania się. Jest to egzemplifikacja zasady informacji procesowej określonej w art. 16 § 1 k.p.k. Dzięki temu uczestnicy postępowania karnego zostają w sposób przystępny pouczeni o przysługujących im uprawnieniach oraz nałożonych obowiązkach.

Potrzeba zmian

Jak wskazano w uzasadnieniu do opiniowanych projektów, potrzeba wydania nowych rozporządzeń wynika ze zmian wprowadzonych ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1694). W stosunku do podejrzanego doszło do istotnych zmian w zakresie przepisów określających obowiązek wskazania przez podejrzanego adresu do doręczeń, który może być adresem krajowym, jak i znajdującym się na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej (art. 138 k.p.k.) oraz zasady postępowania w przypadku złożenia przez podejrzanego niekompletnego wniosku o ustanowienie obrońcy z urzędu lub złożenia takiego żądania z naruszeniem terminu (art. 338a k.p.k.). Jak wskazano w uzasadnieniu treść pouczeń dostosowano również do zmienionego brzmienia art. 139 k.p.k. przez wskazanie konsekwencji doręczenia na adres wskazanej wcześniej skrytki pocztowej.

Z kolei w odniesieniu do pouczenia wręczanego pokrzywdzonemu, oprócz wspomnianych już zmian dotyczących doręczeń, należało także uwzględnić zmiany wynikające z treści przepisu art. 315a k.p.k. przewidującego możliwość odstąpienia od przesłuchania pokrzywdzonego

w charakterze świadka oraz treści przepisu art. 337a k.p.k. dotyczącego prawa pokrzywdzonego do otrzymania informacji o zarzutach i ich kwalifikacji prawnej.

Natomiast w przypadku pouczenia wręczanego świadkowi, konieczność wydania nowego rozporządzenia wynikała jedynie z przyczyn formalnych. Zgodnie bowiem z treścią przepisu art. 21 ust. 2 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1694) dotychczasowe akty wykonawcze wydane na podstawie art. 300 § 4 k.p.k. zostały utrzymane w mocy do dnia wejścia w życie nowych przepisów wykonawczych, jednak nie dłużej niż przez 12 miesięcy od dnia wejścia w życie wskazanej ustawy. Proponowany załącznik do rozporządzenia jest całkowicie zbieżny z obecnie obowiązującym pouczeniem dla świadka.

Ocena projektów rozporządzeń

Widać zatem wyraźnie, że zmiany wprowadzone w treści pouczeń przekazywanych podejrzanemu, pokrzywdzonemu oraz świadkowi nie uległy żadnym rewolucyjnym przeobrażeniom. Wprowadzone zmiany mają jedynie charakter dostosowujący do brzmienia nowo wprowadzonych przepisów. Kwestia oceny tych przepisów nie ma w tym miejscu znaczenia, chodzi jedynie o to, aby treść pouczeń wręczanych uczestnikom postępowania odpowiadała rzeczywiście obowiązującym przepisom, tj. nie wprowadzała ich w błąd. Zapropionowana zmiana treści rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości niewątpliwie ten cel spełnia.

Jednocześnie należy wskazać, że analiza treści projektowanych rozporządzeń, wzorem poprzednich aktów wykonawczych wydawanych na podstawie art. 300 § 4 k.p.k. znacząco rozszerza zakres pouczenia w stosunku do treści art. 300 § 1 k.p.k. w przypadku podejrzanego; art. 300 § 2 k.p.k. w przypadku pokrzywdzonego oraz art. 300 § 3 k.p.k. w przypadku świadka. Wynika to z faktu, że w przepisach tych jedynie przykładowo wymieniono zakres pouczenia, na co wskazuje użycie zwrotu „w szczególności”. Szerszy zakres pouczenia trzeba zatem ocenić pozytywnie zwłaszcza z perspektywy szeroko rozumianej lojalności procesowej organów procesowych względem uczestników postępowania.

Dostrzeżone pominięcia w zakresie treści pouczeń

Analizując treść projektowanych rozporządzeń można wszakże zwrócić uwagę na pewne nieścisłości lub istotne pominięcia. Dotyczy to zwłaszcza pouczenia wręczanego pokrzywdzonemu. Z niewiadomych bowiem przyczyn pokrzywdzony nie jest informowany (nie przewiduje tego *expressis verbis* art. 300 § 2 k.p.k., ani rozszerzona treść samego wzoru pouczenia będącego załącznikiem do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości) o treści art. 304b k.p.k., tj. o możliwości wydania mu – na jego wniosek – potwierdzenia złożenia zawiadomienia zawierającego datę oraz miejsce jego przyjęcia, wskazanie organu przyjmującego wraz z danymi do kontaktu, sygnaturę sprawy, dane określające tożsamość pokrzywdzonego, czas i miejsce popełnienia czynu, którego dotyczy zawiadomienie, oraz zwięzły opis czynu i wyrządzonej szkody. Jest to tym bardziej niezrozumiałe jeżeli weźmie się pod uwagę, że sam przepis art. 304b k.p.k. *in fine* przewiduje obowiązek pouczenia pokrzywdzonego o tym prawie. Nie ulega przy tym kwestii, że takie pisemne potwierdzenie złożenia zawiadomienia jest dla pokrzywdzonego niezwykle istotne i przydatne. Dzięki niemu pokrzywdzony ma podstawowe informacje, które mogą okazać się przydatne np. w przypadku wnioskowania o pełnomocnika z urzędu lub innych czynnościach procesowych. Dodatkowo zaświadczenie takie może być przydatne w kontakcie z ubezpieczycielem, organizacjami świadczącymi bezpłatną pomoc prawną, lub dla organów prowadzących inne postępowania pokrzywdzonego jak np. sąd rodzinny. Należy zatem postulować, aby treść art. 304b k.p.k. została objęta zakresem pouczenia przekazywanego pokrzywdzonemu.

Ponadto cały czas niezrozumiałe jest nierówne traktowanie pokrzywdzonego w zakresie prawa do składania wniosków o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia. Zgodnie z treścią art. 300 § 2 k.p.k. pokrzywdzony informowany jest o możliwości składania takich wniosków w terminie 3 dni od czynności końcowego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania. Problem w tym, że pokrzywdzony ani jego pełnomocnik nie są o terminie tej czynności informowani. W konsekwencji pokrzywdzony musi sam interesować się czy termin ten zaczął już bieg, co *de facto* sprawia, że wspomniane uprawnienie jest fikcyjne. Nie zostały bowiem zagwarantowane mechanizmy pozwalające uczynić należyty użytek z prawa, o którym pokrzywdzony jest informowany. Oznacza to, że można uznać, iż pokrzywdzony jest wprowadzany w błąd. Także i w tym przypadku należy wyrazić nadzieję, że dojdzie do zmiany w tym zakresie przez przyznanie pokrzywdzonemu prawa do bycia informowanym o terminie końcowego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania.

Na samym końcu trzeba jedynie wskazać, że moment procesowy wręczenia pouczeń określony został dość niefortunnie. Zgodnie bowiem z treścią art. 300 § 1 – 3 k.p.k. pouczenia takiego należy udzielić przed pierwszym przesłuchaniem. W konsekwencji wręczenie pouczenia następuje tuż przed przesłuchaniem w sprawie, a niestety – jak można zaobserwować w praktyce – także po przesłuchaniu. Oznacza to, że znaczna część tych pouczeń staje się fikcją. W związku z powyższym należy rozważyć, czy lepszym rozwiązaniem nie byłoby przesyłanie tych pouczeń wraz z zawiadomieniem o terminie przesłuchania lub wezwaniem na przesłuchanie.

Podsumowanie

Niezależnie jednak od powyższych zastrzeżeń, które funkcjonują już od kilku lat w praktyce wymiaru sprawiedliwości, należy podkreślić, że zaproponowane projekty rozporządzenia spełniają swoją podstawową funkcję, tj. stanowią realizację obowiązku nałożonego na organ procesowy o wyczerpującym pouczeniu uczestników postępowania o przysługujących i uprawnieniach i obowiązkach. Podsumowując, przedłożone projekty rozporządzenia należy ocenić pozytywnie.

adw. dr Piotr Karlik